

ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 65.012.43

Васенко В.К.,

*д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту*

ФІНАНСОВА КРИЗА: ЇЇ СИМПТОМИ ТА ШЛЯХИ ЗАПОБІГАННЯ

Проаналізовано методичне забезпечення з діагностики й виявлення масштабів кризового стану підприємства. Виокремлені основні чинники, що визивають кризовий стан суб'єкта господарської діяльності. Запропоновано ефективні заходи щодо антикризового фінансового управління суб'єктами підприємницької діяльності.

Ключові слова: *кризовий стан, фінансова криза, економічний цикл, банкрутство, неплатоспроможність, дебіторсько-кредиторська заборгованість, рейдерство, колектори, націоналізація, діагностика банкрутства, антикризове фінансове управління, стратегічний інвестор.*

ВСТУП

У динамічних умовах сучасного ринку суб'єкти підприємництва зобов'язані постійно адаптуватися до змін попиту на продукцію та послуги: розширювати їх асортимент і забезпечувати його екологічну чистоту і надійність, поліпшувати якість і конкурентоспроможність продукції, знижувати собівартість і ціни, оптимізувати структуру витрат і максимізувати доходи.

Проте, як засвідчує проведений нами аналіз, діяти саме в такому форматі за ринкових умов зможе не кожне підприємство, частина їх стають банкрутами. Звичайно, у ринковій економіці банкрутство підприємств – це цілком природне явище, адже на місці збанкрутілих зростають нові, які намагаються зайняти вигідний сегмент ринку або бути просто на плаву тобто непотопаємими.

Разом з тим, серед підприємств-банкрутів є значна частина таких, що тимчасово потрапили у скрутне становище, так як вартість їхніх активів набагато вища за кредиторську заборгованість. За умови надання своєчасної допомоги таким підприємствам, наприклад, проведення санації (оздоровлення) чи реструктуризації, можна уникнути ліквідаційних процедур і ці підприємства можуть

розрахуватися з боргами і продовжити діяльність.

Актуальність цієї проблематики підсилюється за умов сучасної світової фінансової кризи, коли число підприємств-банкрутів може значно зрости, провокуючи безробіття і гальмування соціально-економічного розвитку держави через скорочення доходів до бюджету. Закон України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом”[9] регулює лише питання фінансової санації та банкрутства підприємств, і не передбачає створення економіко-правових структур у державі з надання допомоги по виведенню вітчизняних підприємств з фінансової кризи та ефективного застосування ліквідаційних процедур, потреба в яких є надзвичайно великою через дефіцит теоретико-методичного забезпечення процесів санації (ліквідації) та відсутністю кваліфікованих фахівців у сфері управління санацією.

Проблеми антикризового управління розглядали такі вітчизняні вчені, як Бланк І.О. [2], Іванюта С.М. [6], Скудар Г.І. [10]. Автори приділяють увагу при вивченні даної проблеми кількісному підходу, наголошуючи на вільному ефективному обігу коштів. Практичний інтерес представляє робота Климчука С.В.[8], яка враховує санаційну спрямованість реструктуризації заборгованості підприємства. Гетьман О.О., Шаповал Е.М. [4], Городня Т.А., Мойсеєнко І.П. [5], Загорна Т.О. [6], Швиданенко Г.О., Дмитренко А.І., Олексюк О.О. [11] – розкривають різні методи і підходи проведення економічної діагностики підприємства з метою виявлення фінансового стану підприємства. Однак за межами розгляду залишаються такі питання, як пошук шляхів запобігання фінансової кризи на підприємстві.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основною метою статті є виклад рекомендацій з діагностики. виявлення масштабів кризового стану господарюючого суб'єкта та пошук шляхів запобігання кризі. Для досягнення поставленої мети в вирішуються такі завдання:

- проаналізувати використовувані на практиці методи і механізми антикризового фінансового управління господарюючим суб'єктом;
- розглянути особливості фінансової кризи підприємства, принципи й політику антикризового управління;
- проаналізувати особливості діагностики кризового стану;
- розкрити механізми внутрішньої фінансової стабілізації діяльності при наближенні кризи, фінансової санації й банкрутства підприємства, що перебуває в кризовому стані;

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під фінансовою кризою слід розуміти фазу розбалансованості діяльності господарюючого суб'єкта й втрачених можливостей впливу

керівників на фінансові відносини. Фінансова криза підприємства характеризує протиріччя між фактичним станом його фінансового потенціалу та необхідним обсягом фінансування.

Англійський економіст Джон М. Кейнс відзначав: "В економічному циклі є й ще одна характерна риса, що наша теорія повинна пояснити, якщо вона правильна, саме явище кризи, тобто раптову й різку, як правило, зміну зростаючої тенденції понижуючою, тоді як при зворотному процесі такого різкого повороту найчастіше не буває" [1].

На практиці із кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності й банкрутства господарюючого суб'єкта, діяльність його в неприбутковій зоні або відсутність у цього господарюючого суб'єкта потенціалу для успішного функціонування. Відповідно до чинного законодавства України банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [9].

Неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності [9].

Найважливішою причиною банкрутства, на думку більшості дослідників, є безсистемна фінансово-аналітична робота (або взагалі її відсутність), що не дає змоги своєчасно оцінити фінансовий стан підприємства за допомогою сучасних методів діагностики і виявити перші симптоми неплатоспроможності підприємства, не допускаючи попадання його в розряд боржників.

Боржник – суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та інші види загальнообов'язкового державного соціального страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати [9].

Таким чином, першим симптомом початку кризи є неплатоспроможність підприємства. Неплатоспроможність підприємства в першу чергу характеризує збитковість та низька рентабельність (від 0 до 10%).

Сьогодні в Україні кожне третє підприємство є збитковим і майже дві третини – низкорентабельними, табл. 1.

Наведені у таблиці 1 дані свідчать проте, що на протязі всього

періоду, розпочинаючи з 2001 року, третина підприємств України є збитковими, а дві третини з низькою рентабельністю (від 0 до 10%), а тому до розряду неплатоспроможних можна віднести практично майже всі. Тому не випадково в Україні з метою забезпечення розрахунків з кредиторами останнім часом стали стихійно виникати антизаконні способи їх здійснення – рейдерські захопи підприємств-боржників (або фінансово не стійких), фірми-колектори з «вибивання» заборгованості та ін.

Таблиця 1

Динаміка рентабельності та фінансових результатів діяльності підприємств України (без малих підприємств), млн.грн.

Роки	Рентабельн. операційної діяльності, (%)	Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	Підприємства, які отримали прибуток		Підприємства, які отримали збиток	
			У % до заг. кількості підприємств	Фінансовий результат	У % до заг. кількості підприємств	Фінансовий результат
2001	3,7	18740,6	61,8	39803,4	38,2	21062
2002	2,6	14641,2	61,2	37410,7	38,8	22769,5
2003	3,3	19643,3	62,9	45817,0	37,1	26173,7
2004	4,7	44578,4	65,2	73694,7	34,8	29116,3
2005	5,5	64370,8	65,8	89165,1	34,2	24794,3
2006	5,8	76253,4	66,5	110648,6	33,5	34395,2
2007	5,8	135897,9	67,5	182994,4	32,5	47096,5

*Складено за даними Держкомстату України «Статистичний щорічник України 2007», (С.58-59)

По Черкаській області динаміка щодо збитковості має позитивну тенденцію послідовного зменшення кількості збиткових підприємств, табл. 2.

Таблиця 2

Динаміка збитковості підприємств Черкаської області

Показники	Роки				
	2001	2004	2005	2006	2007
Рентабельність (%)	0,5	1,6	2,0	4,2	6,3
Кількість збиткових підприємств до їх загальної кількості, (%)	33,9	33,0	31,0	30,5	29,0

*Складено за «Статистичний щорічник Черкаської області за 2007 рік», С.45-47.

Цифрові показники дають можливість прослідкувати стійку тенденцію стосовно зростання рентабельності і зниження кількості збиткових підприємств Черкащини, проте рівень їх платоспроможності є ще низьким.

Чинним законодавством передбачено такі розрахунки здійснювати через цілком ринкові механізми банкрутства й ліквідації підприємства з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна. Проте ефективність цієї процедури дуже низька і забирає досить багато часу, що стверджують такі факти; у 2004 р. в Україні було порушено 12281 справа про банкрутство, з яких розглянуто господарськими судами 9094. За підсумками розгляду винесено 4525 постанов про визнання

боржників банкрутами, з них із затвердженням ліквідаційного балансу – 2896. На 2005 р. перейшло 9888 справ про банкрутство, тоді як за підсумками 2002 р. їхня кількість становила 6702.

Визиває занепокоєння і той факт, що ліквідуючи підприємство, задовільняється грошова вимога лише кредитора, разом з тим позбавляються реальних засобів для існування через втрату місця роботи сотні й тисячі працівників, а держава позбавляється відповідної ресурсної бази податкових надходжень до бюджету, обтяжуючи його непомірними виплатами допомог по безробіттю, з чим на наш погляд, органи державного управління не повинна миритися і споркійно спостерігати. Адже якщо лише такими «ринковими» методами будемо боротися з боржниками і неплатоспроможністю, то через деякий час недорахуємося великої кількості підприємств, продукція яких конче потрібна населенню і державі.

Т.А. Городня і І.П. Мойсеєнко в роботі «Економічна та фінансова діагностика» розрізняють такі види банкрутства підприємств:

- реальне, що характеризує повну неспроможність підприємства відновити в найближчий період свою фінансову стабільність і платоспроможність через втрату капіталу;
- технічне, тобто неплатоспроможність підприємства, спричинена, суттєвим простроченням його дебіторської заборгованості;
- навмисне, що характеризує неплатоспроможність підприємства, яка створена штучно керівництвом або власником;
- фіктивне, що характеризується неправдивим оголошенням підприємства про банкрутство з метою одержання відстрочки по виконанню своїх кредитних зобов'язань [5, с.268-269].

Звичайно, врегулювати всі відносини між кредитором і боржником за існування різновидів банкрутства одним Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», практично не можливо. На наш погляд, одним із найбільш ефективних шляхів боротьби із банкрутством, збитковістю і неплатоспроможністю господарюючих суб'єктів є їх націоналізація, а після відновлення платоспроможності і виведення на проектну потужність – продаж на аукціоні у приватну власність. Таким чином, проводячи політику націоналізації збиткових підприємств і їх фінансове оздоровлення за допомогою державного бюджету, а потім продаж їх у приватну власність, держава забезпечить стабільний розвиток національної економіки і не буде приводів для створення соціальної напруги в суспільстві. Для приведення в дію механізмів націоналізації необхідне прийняття Верховною Радою України Закону України «Про націоналізацію», який є на сьогодні вкрай нагальним.

Дослідження показують, що фінансова криза господарюючого суб'єкта характеризується такими параметрами: джерелами (факторами) виникнення; видом кризи; стадією розвитку.

Ідентифікація цих ознак дає можливість правильно діагностувати фінансову неплатоспроможність підприємства й вибрати найбільш ефективний каталог санаційних шляхів. Проведений нами аналіз засвідчує, що фактори, які можуть призвести до фінансової кризи поділяються на зовнішні (екзогенні) і внутрішні (ендогенні).

До екзогенних факторів, які не залежать від діяльності підприємства, відносяться – спад кон'юнктури економіки в цілому; зниження купівельної спроможності населення; високий рівень інфляції; нестабільність господарського й податкового законодавства; нестабільність фінансового й валютного ринків; збільшення конкуренції в галузі; криза галузі; сезонні коливання; збільшення монополізму на ринку; дискримінація господарюючого суб'єкта органами влади й управління; політична нестабільність у країні знаходження господарюючого суб'єкта або в країнах виробників-постачальників сировини; конфлікти між власниками;

До ендогенних факторів, які залежать від господарюючого суб'єкта належать – низький рівень менеджменту; дефіцити в організації структури; низький рівень кваліфікації персоналу; недоліки у виробничій сфері; порушення в поставках; низький рівень маркетингу й втрата ринків збуту продукції; прорахунки в інвестиційній політиці; брак інновацій і раціоналізаторства; дефіцит у фінансуванні; відсутність або незадовільна робота служб контролінгу та ін.

Залежно від проблематики кризи її можна згрупувати у такі види – економічну, організаційну, технічну, технологічну, екологічну, фінансову, виробничу, психологічну, кадрову та ін., виникнення яких обумовлюється загостренням протиріч у відповідних підсистемах підприємства. Ідентифікуючи фінансову кризу за стадією розвитку слід особливу увагу звернути на її початковий стан – виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Структура дебіторської заборгованості та її строковість подана в табл. 3

Таблиця 3

**Структура дебіторської заборгованості та її строковість
підприємств Черкаської області.**

Категорія дебіторів	Поточна дебіторська заборгованість (%); А – всього; Б – у тому числі прострочена							
	2004		2005		2006		2007	
	А	Б	А	Б	А	Б	А	Б
1. Між підприємствами України	98,0	100	95,9	100	98,2	100	96,0	100
а) за товари, роботи, послуги	59,1	87,8	62,1	85,8	65,5	81,1	58,6	71,0
б) з бюджетом	3,4	2,2	4,3	1,9	5,3	2,6	6,9	1,7
в) з оплати праці	х	х	х	х	х	х	х	х
г) інша заборгованість	24,0	8,3	23,0	9,8	20,7	14,2	26,2	22,8
2 З іноземними підприємствами	2,0	0	4,1	0	1,8	0	4,0	0

*Складено за «Статистичний щорічник Черкаської області за 2007рік», С.55

Динаміка дебіторської заборгованості наведена у табл. 3 характеризує незадовільний стан платіжної дисципліни підприємств-партнерів за поставлені товари та надані роботи і послуги. Прострочена дебіторська заборгованість постійно складає більше 80% і лише за 2007 рік вона становить 71%.

Дебіторська заборгованість – це борг підприємству, організації, фізичній особі, що виник у процесі господарських відносин з іншими юридичними і фізичними особами через несвоєчасність розрахунків за поставлені товари і надані послуги. Значні суми дебіторської заборгованості відчутно погіршують фінансовий стан суб'єкта господарської діяльності, так як вилучають з кругообігу оборотні засоби.

Значне перевищення дебіторської заборгованості створює загрозу фінансово-вій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування;

- винаходити можливості збільшення кількості замовників з метою зменшення масштабу ризику неоплати;
- контролювати стан розрахунків за простроченими заборгованостями. В умовах інфляції будь-яка відстрочка платежу призводить до того, що підприємство реально одержує лише частину вартості виконаних робіт. Тому необхідно розширити систему авансових платежів;
- своєчасно виявляти недопустимі види дебіторської і кредиторської заборгованості, до яких, в першу чергу, відносяться прострочена заборгованість постачальникам, прострочена заборгованість покупців понад три місяці, прострочена заборгованість з оплати праці і по платежах до бюджету, позабюджетних фондів.

Найбільш ефективним засобом недопущення великих розмірів дебіторської заборгованості є її рефінансування – це система фінансових операцій, що забезпечують прискорену конверсію дебіторської заборгованості в грошові активи. Основними формами рефінансування дебіторської заборгованості є: а) факторинг; б) облік векселів; в) форфейтинг. Вважаємо, що сюди слід також включити уступку вимоги переведення боргу. На сьогоднішній день така операція, хоча і визначена Цивільним Кодексом, проте не здійснюється в Україні. Не дивлячись на широке застосування факторингу в країнах з ринковою економікою, в Україні він поки що не одержав належного розповсюдження за рядом причин, перш за все, через відсутність необхідної правової бази, відпрацьованої методики обліку та ін.

Кредиторська заборгованість – це сума, яку повинно сплатити підприємство (організація) в установлений термін юридичним або фізичним особам (кредиторам) внаслідок отримання ним коштів у грошовій або інших формах. На перший погляд кредиторська

заборгованість, за економічною природою, виступає як тимчасове залучення господарським суб'єктом у власне користування грошових коштів, що підлягають через певний термін поверненню. Проте надмірні суми кредиторської заборгованості й до того ж простроченої, можуть відчутно погіршувати фінансовий стан підприємства, так як кредитори можуть подати позов до господарського суду про примусове стягнення не лише суми боргу, але й повного відшкодування збитків за несвоєчасну поставку товарів чи надання послуг.

Враховуючи все це підприємство повинно здійснювати постійний контроль за оптимальним співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості й намагатися не допускати перевищення кредиторської заборгованості над дебіторською і навпаки, уміло використовуючи для цього встановлені НБУ форми розрахунків – акредитивну, (відзивну чи безвідзивну) інкасову, вексельну, за розрахунковими чеками, розширювати можливості авансових платежів, а в необхідних випадках застосовувати повну попередню оплату товарів, послуг.

Шляхи запобігання фінансовій кризі передбачають удосконалення існуючої системи взаєморозрахунків. Облік та аналіз дебіторсько-кредиторської заборгованості є одним з ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємствами з позиції оптимального співвідношення між ліквідністю та прибутковістю і застосуванням тієї чи іншої моделі діагностики кризового стану.

На початковому етапі діагностики кризового стану проводять експрес-аналіз фінансового стану підприємства з метою швидкого і доступного оцінювання економічного розвитку. Для цього використовують такі показники:

1. Структури капіталу – коефіцієнт автономії, концентрації залученого капіталу, фінансового ризику, фінансування, довгострокового залучення позичкових коштів, структури залученого капіталу.
2. Стану оборотних активів – коефіцієнт маневреності власного капіталу, забезпеченості оборотними коштами, забезпеченості запасами, маневреності власних оборотних коштів, забезпеченості власними коштами. Коефіцієнт забезпеченості власними коштами не має бути меншим за 0,1.
3. Стану основного капіталу – коефіцієнт реальної власності майна, реальної вартості основних засобів у майновому комплексі, співвідношення оборотних і необоротних активів.
4. Оцінки дебіторської заборгованості – коефіцієнт обертання дебіторської заборгованості, тривалість одного обороту

дебіторської заборгованості, частки дебіторської заборгованості в капіталі і в оборотних активах, відношення дебіторської до кредиторської заборгованості.

5. Оцінки кредиторської заборгованості – коефіцієнт обертання кредиторської заборгованості, тривалість одного обороту кредиторської заборгованості, частки кредиторської заборгованості в капіталі і в зобов'язаннях, відношення кредиторської заборгованості до оборотних активів.
6. Платоспроможності підприємства – коефіцієнт абсолютної та поточної ліквідності, проміжний та загальний коефіцієнт платоспроможності. Коефіцієнт поточної ліквідності на кінець звітного періоду не має бути меншим 2.

Визначення стану кризової ситуації на підприємстві здійснюється за таких показників:

1. Наявністю доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) – визначається за фактом реалізації.
2. Наявністю прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) – визначається як різниця між доходом (виручкою від реалізації продукції) і собівартістю реалізованої продукції.
3. Питомою вагою постійних і змінних витрат у структурі собівартості.
4. Маржинального доходу – різниця між загальним виторгом і змінними витратами.

Для діагностики банкрутства використовують такі коефіцієнти або моделі:

А) **Коефіцієнт Бівера (КБ)**, який розраховується як відношення чистого прибутку за мінусом амортизації до суми довгострокових і поточних зобов'язань. Він визначає наявний стан структури балансу. Незадовільною вважається структура балансу коли протягом 1,5-2 років даний коефіцієнт складає 0,2

$$K_b = \frac{ЧП - А}{ДЗ + ПЗ}, \text{ де;}$$

ЧП – чистий прибуток;

А – амортизація;

ДЗ – довгострокові зобов'язання;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Б) **Z-модель діагностики банкрутства Е Альтмана (ZA)**– це двофакторна та п'ятифакторна модель. **Двофакторна модель (Z-2)** визначає два показники, від яких залежить вірогідність банкрутства – це коефіцієнт покриття (ліквідність) та коефіцієнт фінансової незалежності (фінансова стійкість);

$$ZA-2 = -0,3877 - 1,0376 K_n + 0,0579 K_f, \text{ де;}$$

Кп – коефіцієнт покриття (відношення поточних активів до поточних зобов'язань);

Кф – коефіцієнт фінансової залежності (відношення суми позичкових коштів до загальної величини пасивів).

П'ятифакторна модель (ZA-5) визначає 5 факторів від яких залежить вірогідність банкрутства – це коефіцієнти:

- частки оборотних засобів у активах (КОЗ) – відношення власних оборотних активів до загальної суми активів;
- рентабельності активів за нерозподіленим прибутком (КРАНП) – відношення нерозподіленого прибутку (збитку) до загальної суми активів;
- рентабельності активів за прибутком від реалізації (КРАП) – відношення валового прибутку до загальної суми активів;
- покриття за ринковою вартістю власного капіталу (КПВК) – відношення ринкової вартості акціонерного капіталу (вся ринкова вартість акцій) до загальної суми зобов'язань;
- віддачі всіх активів (КВА) – відношення виручки від реалізації до загальної суми активів.

$$ZA-5 = 1,2КОЗ + 1,4КРАНП + 3,3КРАП + 0,6КПВК + 1,0КВА$$

В) **Z-модель діагностики банкрутства Стрінгейта (ZC)** – це чотирифакторна модель, що визначає чотири показники, від яких залежить вірогідність банкрутства

$$ZC = 1,03КОЗ + 3,07КРАНП + 0,66КРАП + 0,4КЗВВК, \text{ де:}$$

КОЗ – коефіцієнт, що показує частку оборотних засобів у активах;

КРАНП – рентабельності активів за нерозподіленим прибутком;

КРАП – коефіцієнт рентабельності активів за прибутком;

КЗВВК – коефіцієнт частки зобов'язань (боргів) у власному капіталі - відношення вартості власного капіталу до середньорічної величини зобов'язань.

За цією моделлю точність діагностики банкрутства становить майже 92%. Якщо $ZC < 0,862$, то підприємство є потенційним банкрутом, а якщо навпаки, то має стабільний фінансовий стан.

Г) **Z-модель діагностики кризового стану Лису (ZЛ)** – це чотирифакторна модель, що визначає чотири показники, від яких залежить вірогідність банкрутства.

$$ZЛ = 0,063КОЗ + 0,092КРАП + 0,057КРАНП + 0,001КЗВВК$$

Діагностику кризового стану підприємства можна також проводити за допомогою моделі Таффлера, універсальною дискримінантною функцією Терещенка О.О та ін.

ВИСНОВКИ

Сьогодні, як ніколи раніше, є надзвичайно актуальним питання

діагностики фінансової кризи та розробка ефективних заходів кожним підприємством України. Велінням часу є створення в Україні економіко-правових структур, подібних до аудиторських фірм, здатних надавати допомогу по виведенню вітчизняних підприємств з фінансової кризи та ефективного застосування ліквідаційних процедур, потреба в яких є надзвичайно великою через дефіцит теоретико-методичного забезпечення процесів санації (ліквідації) та відсутності кваліфікованих фахівців у сфері управління санацією.

На основі проведених нами досліджень літературних джерел і практичного аспекту даного питання можна зробити наступні висновки та надати пропозиції:

1. Підприємствам усіх типів власності потрібно постійно аналізувати стан дебіторської і кредиторської заборгованості і недопускати їх надмірного зростання, дотримуючись рівноваги між нею.
2. Вважати доцільним прийняття в Україні закону про націоналізацію збиткових та неплатоспроможних підприємств і недопускати випадків ліквідації підприємств.
3. Активно впроваджувати в практику господарської діяльності такі основні форми рефінансування дебіторської заборгованості, що широко застосовуються у країнах ринкової економіки – факторинг; облік векселів; форфейтинг. Вважаємо, що сюди слід також включити уступку вимоги переведення боргу.
4. Теоретичні принципи, що складають основу визнання, оцінки і розкриття кредиторської заборгованості, ще недостатньо опрацьовані, і вона тривалий час неправомірно розглядалась як “зворотній бік” активів, незважаючи на строки її виникнення. Вважаємо, що у балансі підприємства кредиторська заборгованість має поділятися на нормальну та прострочену, тобто таку яка негайно підлягає поверненню з виплатою відсотків кредиторам.
5. Для виявлення початкового етапу кризового стану щоквартально проводити експрес-аналіз фінансового стану підприємства з метою швидкого і доступного оцінювання ходу економічної діяльності та діагностики банкрутства за допомогою коефіцієнта Бівера, моделей діагностики Е. Альтмана, Стрінгера, Лису та ін.

SUMMARY

The methodical providing is analysed from diagnostics and exposure of scales of the crisis state of enterprise. Basic factors which drawing the crisis state of subject of economic activity are selected. Effective measures are offered on the against crisis financial management of entrepreneurial activity subjects.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Экономика, 1992. – 186с.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент. – К.: Ника-центр, 2001. – 528с.
3. Вsenко В.К. Внутрішні

механізми фінансової стабілізації підприємств України. //Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія: Економіка і менеджмент. – Черкаси: СУЕМ. – №3. – 2008. – С.44-52. 4. Гетьман О.О., Шаповал Е.М. Економічна діагностика: Навчальний посібник. – Київ, ЦУЛ, 2007. – 307с. 5. Городня Т.А., Мойсеєнко І.П. Економічна та фінансова діагностика: Навч. посіб. – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 282с. 6. Загорна Т.О. Економічна діагностика. Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2007. – 407с. 7. Іванюта С.М. Антикризове управління. – К.: ЦУЛ, 2007. – 287с. 8. Климчук С.В. Санаційна спрямованість реструктуризації фінансового типу. //Науковий журнал «Економіка розвитку». – ХНЕУ. – №3(39). – 2006. – С.39-42. 9. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України від 14.05.1992р. №2343-ХІІ//ВВР України, 1992. - №31. 10. Скудар Г.И. Антикризисная политика в условиях трансформационной экономики //Финансы Украины. - №5. – 2004. – С.12-21. 11. Швиданенко Г.О., Дмитренко А.І., Олексюк О.О. Бізнес-діагностика підприємства: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2008. – 344с.

УДК 330.326

Куклін О.В.

к.пед.н., доцент, директор
Черкаського державного бізнес-коледжу

ФІНАНСУВАННЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ ЯК ЗАСІБ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ

Розглянуто проблеми фінансування вищої школи як один із ефективних засобів управління якістю функціонування системи вищої освіти України. На підставі аналізу основних шляхів і можливостей фінансування вищої школи зроблено прогнози щодо підвищення ефективності її функціонування.

Ключові слова: вища освіта, управління, джерела фінансування, просте асигнування, бюджет, диверсифікація, якість освіти, витрати, стипендія.

ВСТУП

Основним джерелом фінансування освіти є державне фінансування, і таке фінансування є характерним не лише для країн перехідного періоду, які відходять від системи гарантування державою безкоштовної освіти. Як зазначають фахівці, державне фінансування закладів освіти може бути різним, залежно від того, із яких принципів позицій воно здійснюється [1]. Проте воно завжди має сприяти розвитку навчального закладу загалом і підвищенню якості освіти зокрема.

Наукові дослідження стану з'ясування особливостей фінансування вищої школи як важливого факту забезпечення якості вищої освіти можемо віднайти у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених. Можемо виокремити у цьому плані роботи Вікторова В. [1], Гужія А., Гпона В. [7], Короткова Р. [4], Яндхіяла Г., Тілака Я. [3] та багатьох інших. Однак Україна, враховуючи набутий світовий досвід управління якістю вищої освіти, має скористатися